ABDURRAHMAN EFENDİ, Müeyyedzâde

(bk. MÜEYYEDZÂDE ABDURRAHMAN EFENDİ).

ABDURRAHMAN b. ESVED

(عبدالرحمن بن الأسود)

Ebû Hafs Abdurrahmân b. el-Esved b. Yezîd b. Kays en-Nehâî
(ö. 99/717)

Fakih tâbiî.

Hz. Âişe, Enes b. Mâlik, Abdullah b. Zübeyr gibi sahâbîlerden, babasının amcası Alkame b. Kays ve babası Esved b. Yezîd (ö. 75/694) ve diğer bazı tâbiîlerden hadis öğrenmiş ve rivayet etmiştir. Rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'nin tamamında yer almaktadır. Bu vasfıyla, rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'nin bir kısmında yer alan öteki iki Abdurrahman b. Esved'den ayrılmaktadır. Kendisinden Ebû İshak Amr b. Abdullah es-Sebîî, Ebû İshak eş-Şeybânî ve Süleyman b. Mihrân el-A'meş hadis rivayet etmişlerdir. Ahmed b. Menî', Nesâî, Yahyâ b. Maîn ve İbn Hibbân gibi büyük hadis münekkitleri tarafından **sika*** kabul edilmiştir.

Hz. Ömer ve Âişe ile görüştüğü belirtilen Abdurrahman'ın ölüm tarihi 99 ve 199 olarak gösterilmiştir. 199'da vefat ettiği görüşünü İbn Hacer, tarihî açıdan reddetmiştir. Nitekim Aynî de onun vefat tarihini 99 olarak kaydetmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, VI, 289-290; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, Haydarâbâd 1371-73/1952-53 → Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübi'l-ilmiyye), V, 290; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, V, 11-12; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 140-141; Aynî, *'Umdetü'l-kārî*, Kahire 1348, II, 302.

 İSMAİL L. ÇAKAN

ABDURRAHMAN EŞREF EFENDİ

(ö. 1151/1738-39)

Kıbrıs Mollası adıyla da tanınan Osmanlı müellifi.

Merzifonlu Şerefeddin Ali'nin oğludur. Medrese tahsilini tamamladıktan sonra kadılık mesleğine girdi. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Abdurrahman Eşref Efendi'nin önemi, yazdığı eserlerden gelmektedir. 1728'de Türkçe olarak kaleme aldığı *Tezkiretü'l-hikem fî tabakāti'l-ümem*, bir mukaddime ile otuz altı tezkire ve bir hâtimeden meydana gelir. Eserde çeşitli kavim ve milletlerden, ilk devir İslâm şairlerinden, Kur'an dili olan Arapça'nın nükte ve meziyetlerinden, meşhur kıraat imamlarından ve **kırâat-ı seb'a*** dan, Arap lugatçileri ve eserlerinden, nahiv ilminden ve bu sahada yazılmış eserlerden, ünlü müfessirler ve muhaddislerden, fukaha ve kelâmcılardan bahsedilir. Ansiklopedik mahiyetteki bu eser, 1252'de tek cilt halinde Mısır'da, 1291'de de Şemseddin Sivâsî'nin manzum *Menâkıb-ı İmâm-ı A'zam* adlı eserinin kenarında İstanbul'da basılmıştır.

Abdurrahman Eşref Efendi'nin diğer bir eseri, dört bab ile bir hâtimeden meydana gelen *Mir'âtü's-safâ*'dır; 1710 yılında yazılmış ve devrin sadrazamı Nevşehirli Damad İbrâhim Paşa'ya sunulmuştur. Eserde Mekke, Medine, Kudüs ve Halîlürrahman'ın faziletlerinden; hâtime kısmında ise peygamber, evliya ve sahâbî kabirlerinden bahsedilir. *Uyûnü'l-ulûm* ve *Şerh-i Muammâ-yı sagīr li-Mevlânâ Câmî* adlı kitapları, yukarıda adı geçen *Tezkiretü'l-hikem* tarzında yazılmış ansiklopedik mahiyette eserlerdir. Ayrıca bir divanı ve ahlâkî hikâyeler ihtiva eden bir risâlesi vardır.

Bazı kaynaklarda yanlışlıkla şair Nedim'in amcası olarak gösterilen Abdurrahman Eşref'in, aslında Nedim'le herhangi bir akrabalığı yoktur.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdurrahman Eşref, *Mir'âtü's-safâ*, İÜ Ktp., TY, nr. 6446, vr. 79ᵇ; a.mlf., *Tezkiretü'l-hikem*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 4861; G. Flügel, *Die arabischen, persischen und türkischen Handschriften*, Wien 1865, I, 46 vd.; *Îzâhu'l-meknûn*, I, 273; II, 459; *Osmanlı Müellifleri*, III, 100; Ahmed Refik, *Âlimler ve Sanatkârlar*, İstanbul 1924, s. 279; Babinger (Üçok), s. 300-301; Fevziye Abdullah Tansel, "Nedîm", *İA*, IX, 169; "Abdurrahman Eşref", *TA*, I, 44.

 MÜNİR AKTEPE

ABDURRAHMAN FEHMİ

(ö. 1904)

Son devir Osmanlı şair ve edibi, devlet adamı.

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Manastır'da doğdu. İlk tahsilini İstanbul'da babası Tâlib Fâikî Efendi'nin yanında tamamladı. Daha sonra Mekteb-i Hukuk'ta edebiyat hocalığı yaptı. Arapça, Farsça ve Fransızca'yı iyi biliyordu. Abdurrahman Fehmi, Diyarbekir valiliği görevinden azledilip İstanbul'a gelirken Urfa'da vefat etti ve oraya gömüldü.

Eserleri. 1. *Medresetü'l-Arab.* Edebiyat tarihi mahiyetinde olan bu eser, yazarın "Arap medeniyeti" dediği bir nevi İslâm medeniyeti tarihidir. Sadece birinci cildi neşredilmiştir (İstanbul 1304). Altı bölümden oluşan kitabın birinci bölümünde dilin mahiyeti ve menşei, Arapça'nın diğer diller arasındaki yeri, ikinci bölümde Arap dili gramerinin doğuşu, Basra ve Kûfe dil mektepleri, üçüncü bölümde lugat ilminin tarihçesi ile belli başlı lugatçılar ve lugat kitapları, dördüncü bölümde edebiyat ve şiir, Câhiliye ve İslâm devri şairleri, nesir ve başlıca temsilcileri, belâgat ilmi ve belli başlı belâgat kitapları, hikâye ve mesellerle önemli mesel ve hikâye kitapları, beşinci bölümde tarih ve coğrafya ilimleri, ünlü tarihçi ve coğrafyacılar, altıncı bölümde de matematik ve astronomi ilimleri ile bu alanlardaki yazarlar ve eserleri tanıtılmaktadır.

Bursalı Mehmed Tâhir, kimden ve hangi eserden tercüme edildiğini belirtmeden, bu eserin "Fransızca'dan tevsîan mütercem" olduğunu (bk. *Osmanlı Müellifleri*, II, 339), Mükrimin Halil Yınanç ise Sédillot'dan alındığını (bk. *Tanzimat*, I, 584) söylemektedir. Ancak, Abdurrahman Fehmi'nin böyle bir tercümeden söz etmeyerek eseri bizzat tertip ettiğini ifade etmesi (s. 4, 173), metin içinde yer yer kendilerinden nakiller yaptığı Gustave le Bon ve Louis Sédillot gibi yazarları tenkit etmesi (s. 89-90), Sédillot'nun *Histoire des Arabes* adlı eserinde medeniyet ve ilimler tarihine ayırdığı kısmın 107 sayfa, *Medresetü'l-Arab*'ın sadece birinci cüzünde bu konunun 244 sayfa tutması, ayrıca Sédillot'da bulunmayan birçok konuyu ihtiva etmesi, kaynakları arasında İbn Haldûn *Mukaddime*'sinin tercümesi gibi bazı kitapları zikretmesi (s. 121) vb. hususlar dikkate alınırsa, eserin tercüme değil, telif olduğu sonucuna varılabilir. **2.** *Tedrîsât-ı Edebiyye.* Mekteb-i hukukta okutulmak üzere hazırlanan ve bazı edebiyat kaidelerini ihtiva eden eser, 1302'de İstanbul'da basılmıştır. **3.** *Ta'rîfât Tercümesi.* Seyyid Şerîf el-Cürcânî'nin *et-Ta'rîfât* adlı eserini açıklama ve ilâvelerle Türkçe'ye tercüme etmiş, ancak bu tercümenin çok az bir kısmı, Tâlib Fâikîzâde Fehmi müstear adıyla *Mecmûa-i Ebüzziyâ*'da neşredilmiştir.